

YÖK Dokümantasyon Merkezi'ne tez taraması isteginde bulunanlar üzerinde bir inceleme

NAZMI KOZAK

I. GİRİŞ

Tezler, genellikle akademik bir kariyerin bir gereği olarak hazırlanırlar ve çoğunlukla da yayınlanmazlar. İnceleme konusu yaptıkları alanlarda derinliğine incelemelerde bulunmaları, yaşamın pek çok sorununa çözüm üretmeleri dolayısıyla tezlerin esas hazırlanış amacı, her bilimsel çalışmada olduğu gibi; insan yaşamını kolaylaştırmaktır. Bundan dolayı gerçekleştirilen bütün bilimsel çalışmalarda yapıldığı üzere, tezlerin hazırlanması sırasında da, daha önceden hazırlanmış diğer bilimsel çalışmalarla birlikte tezlerin de incelemesi, "Amerika'nın tekrar keşfedilmesi"ne engel olması bakımından zorunlu bir çalışma olmaktadır. Zaten dünya genelindeki genel eğilim bu yöndedir, yani, bütün bilimsel çalışmalarda önceden gerçekleştirilmiş tezlerin ve diğer araştırmaların incelemesi yapılmaktadır. Bu tür incelemeleri kolaylaştırmak üzere de, hem "bütün yayınları içeren abstract dergileri", hem de "tez abstract dergileri", araştırmacıların ellerinden düşürmedikleri referans kaynaklarıdır.

Bilimsel araştırmalarda bulunanlar tarafından önceden hazırlanmış tezlerin incelenmesi hususu, belki de yalnızca Türkiye'de gerçekleştirilebilecek bir çalışmadır. Çünkü, dünya genelinde pek çok ülkede "Dissertation Abstract International" gibi yaygın tez özetleri dergileri yoluyla tezlerin yayınlanması dolayısıyla burada yapılmak istenen araştırmanın bir benzerini yapmak mümkün değildir. Türkiye'de belli tarihlerden sonrasına ait bile olsa tek bir tez derleme merkezinin bulunması, Türkiye'de araştırmacıların önceden yapılmış tezlerden hangi oranlarda yararlandıklarının ortaya konması bağlamında birtakım sonuçlara

ulaşılmasına olanak sağlayan bir avantajdır. Bu amaçtan yola çıkılarak kütüphanecilik bilim dalında "kullanıcı analizi" adı verilen teknikten de yararlanılarak bu çalışmada, "YÖK Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi" bünyesindeki "Tez Tarama Merkezi"ne yapılan tez tarama başvurusu incelenecektir.

II. KULLANICI ANALİZİ

Kütüphanecilikle ilgili literatürde, kütüphanelerden yararlananlarla ilgili yapılan çalışmalara "kullanıcı incelemesi" adı verilmektedir. Kullanıcı incelemesi, "bilgi kullanıcılarının davranışlarını (ve niteliklerini), kütüphaneler ve bilgi sağlayan kurumlarla olan ilişkileri açısından analiz edilmesi" olarak tanımlanmaktadır (Çapar 1989, s. 162).

Kullanıcı incelemelerinin amaçları ise: (1) kullanıcının bilgi ihtiyaçlarının türü ve özelliğinin analizi, (2) kullanıcının bilgi ile ilgili davranışının analizi, (3) bilgi ve bilgi ile ilgili faaliyetler açısından kullanıcının değer yargıları ve bilgi hizmetlerine, uzmanlarına, vb. ilişkin görüşünün belirlenmesi ve (4) kullanıcının niteliğinin ve niceliğinin analizidir (Çapar 1989, s. 162).

Kütüphane kullanıcılarına ilişkin yapılan araştırmalar ülke, il, bölge veya daha küçük yerleşim birimleri çapında gerçekleştirilebildiği gibi, kütüphane hizmetleri konusunda da, bir veya birden fazla kütüphanecilik hizmetini kapsamına alabilmektedir. Kullanıcı incelemeleri, daha çok kütüphane hizmetlerinin nihai hedefine ulaşarak ulaşılmadığında odaklanabileceği gibi, kütüphane hizmetlerinde oluşabilecek aksaklıklar da ortaya çıkarmaya dönük olarak yapılabilmektedir.

ABSTRACT

A SURVEY ON THE INQUIRES OF DISSERTATION RESEARCH IN THE DOCUMENTATION CENTER IN HIGHER EDUCATION COUNCIL OF TURKEY

Purpose of this article, is to analyze the graduate (master and Ph.D) dissertations compiled in computerized environment within dissertation collection center which is organized within body of Higher Education Council Documentation and International Dissertation Scanning Center. In order to achieve this objective, a questionnaire was prepared and asked to fill out by applications that aims the inquiries for scanning information within the period of 1990-1994. Based on the objective of the study are sampled and analyzed 20 % information taken from these questionnaires. Findings of the article can be listed as follows: (1) within this period total 5157 researcher has applied for scanning of dissertation, biggest of applicants comes from research assistants (20.1%). (2) In terms of hopes scanning conveniences on business management (14.9 %). (3) Applications for scanning comes more from who prepares master dissertations.

Nazmi Kozak, Anatolia Dergisi, P. Box: 589 06445 Yenisehir - Ankara, Turkey.

Nazmi Kozak: lisans, Çukurova Üniversitesi İİBF Mersin Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu (1986); yüksek lisans, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Programı (1991); doktora, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Programı (öğrenci). Anatolia Dergisi sahibi ve sorumlu yazışmaları müdürüdür.

III. KULLANICI İNCELEMELERİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Kütüphane kullanıcıları ile ilgili incelemeler konusunda şimdiye kadar, sayısal ve içerik olarak çok doyurucu olmasalar bile, birtakım çalışmaların yapıldığı ilgili literatürün taranması sonucunda anlaşılmıştır. Bu konuda özellikle Türkiye'de yapılan çalışmalar kullanıcıların basit demografik niteliklerini ve beklentilerini ortaya çıkarmaya dönüktür. Olayı makro boyuta yansıtan, bölge veya ülke kapsamında kütüphane kullanımını irdeleyen araştırmalara çok az sayıda rastlanmıştır.

Bu alanda yapılan ilk çalışmalardan birisi Gürtürk (1964) tarafından "Halk Kütüphanelerinde Neler Okunmaktadır?" başlığı altında hazırlanmıştır. Sözü edilen çalışmada, Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren halk kütüphanelerinde okunan kitapları neler olduğu ortaya konmaktadır.

Sağlantunç (1970), Hacettepe Üniversitesi'nde doktora tezi olarak hazırladığı çalışmada Ankara İl Halk ve Cebece Halk kütüphanelerinde kullanıcı incelemesi yapmıştır. Çalışmada, sözü edilen kütüphanelerin gerçek anlamda halk kütüphanesi hizmeti sunmadıkları saptanmıştır.

Uyanık (1984) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, Cebece Halk Kütüphanesi'nde yetişkinlere uygulanan anket bulgularının değerlendirilmesi yer almaktadır. Sözü edilen anket, 27 Ocak - 3 Mart 1982 tarihleri arasında kapsayan dönemde Cebece Halk Kütüphanesini kullanan yetişkinlere uygulanmıştır. Uygulanan anket sonucunda; deneklerin yaş, cinsiyet, meslek gibi demografik özelliklerinin yanı sıra, kütüphaneye gelme nedenleri, kitap seçimleri, kütüphane koleksiyonunun yeterliliği, beğenilen ve ödünç alınan kitapların konuları, kütüphane koleksiyonunun eksik yönleri hakkındaki görüşleri, kütüphanede gerçekleştirilen kültürel etkinlikler hakkındaki düşünceleri ve kütüphaneden istekleri konularında çeşitli bulgular elde edilmiştir.

Çapar (1984) tarafından yapılan bir çalışmanın konusunu ise gezici kütüphane okuyucuları oluşturmuştur. Araştırma, 1973 yılında Ankara ■ Halk Kütüphanesi'ne bağlı gezici kütüphane okuyucuları üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma ile gezici halk kütüphanesi okuyucularının yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, eğitim durumu, okuyucuların Ankara'nın semtlerine göre dağılımı ve ödünç alınan kitapların telif veya çeviri olma durumlarına yönelik olarak çeşitli bulgular elde edilmiştir.

Tuncer'in (1990) yaptığı çalışmada YÖK Dokümantasyon Merkezi'ndeki bilgi tarama hizmetinin analizi yapılmıştır. Tuncer, Merkez'e, 1984 ve 1989 yılının ilk yedi ayında yapılan tarama isteklerini değerlendirmeye almıştır. Buna göre, bu süre içerisinde Merkez'e 19219 tarama isteğinde bulunulmuştur. Tuncer'in araştırmasında tarama isteğinde bulunanların ünvanlarına göre dağılımı şu şekilde ortaya çıkmıştır: Profesör % 3, doçent % 6, yardımcı doçent % 3, araştırma görevlisi % 35.2, uzman % 54.4 ve öğretim görevlisi de % 10.2'dir. Üniversitelere göre yapılan incelemede Ankara ve yakınındaki üniversitelerden gelen araştırmacıların tarama isteğinde daha yoğun bir şekilde bulunduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma yapmak amacıyla yapılan tarama isteklerinin incelenmesi ile de, lisansüstü düzeylerde tez hazırlamak isteyenlerin % 48, makale yazmak isteyenlerin % 32, konferans ve diğer nedenlerle tarama yaptıranların % 18, kitap yazmak için tarama yaptıranların ise % 2'lik bir paya sahip oldukları anlaşılmıştır. Kişi başına yapılan tarama isteklerinin değerlendirilmesi ile de, en fazla tarama isteğinin Ankara, Cumhuriyet ve Fırat üniversitelerinden geldiği belirlenmiştir. Konu dağılımındaki başvuruların tıp alanında yoğunlaştığı (% 48) anlaşılmıştır. Tarama başvurularının yapıldığı şekilleri konusunda yapılan analizde ise, başvuruların % 52 oranında bizzat gelerek, % 56 ile demektupile yapıldığı görülmüştür.

Baltepe (1991), Fırat Üniversitesi Kütüphanesinin kullanım etkinliği konusunda

Kullanıcı incelemesi, bilgi kullanıcıların davranışlarını (ve niteliklerini) kütüphaneler ve bilgi sağlayan kurumlarla olan ilişkileri açısından analiz edilmesi olarak tanımlanmaktadır.

gerçekleştirdiği çalışmasında, sözü edilen üniversiteden 800 öğrenci ve 107 akademik personel üzerinde anket gerçekleştirmiştir. Baltepe çalışmasında, deneklerin demografik özelliklerinin yanı sıra anne-baba meslekleri, yabancı dil bilme durumları, bitirdikleri lise, kayıtlı bulunulan bölüm, kütüphaneye gelme nedeni gibi çeşitli parametrelerde okuyucuların davranışlarını incelemiştir.

Ercan da (1991), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin kütüphane kullanımları üzerinde bir araştırma yapmıştır. Ercan araştırmasında, sözü edilen üniversiteye bağlı Tıp Fakültesi'nde öğrenim gören ikinci sınıf öğrencilerinden 50 kişi üzerinde gerçekleştirdiği araştırmanın bulgularını değerlendirmiştir.

Gökbulut (1991), "Özel Kütüphanelerde Kullanıcı Analizi Sorunu" başlığı altında gerçekleştirdiği çalışmasında, T.C. Merkez Bankası Kütüphanesi'nden yararlanan Banka mensuplarının (n = 245) yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, öğrenim durumu, yabancı dil bilgisi, Bankadaki hizmet süresi, kütüphaneyi kullanım sıklığı, ödünç kitap alma sıklığı, kütüphanenin yeterliliği başta olmak üzere çeşitli konularda okuyucuların görüş ve davranışlarını incelemiştir.

Aslan (1993) tarafından İngiliz Kültür Heyeti Ankara Kütüphanesi okuyucuları üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada, okuyucuların kütüphane kullanımı ile ilgili olan çeşitli konularda bulgular elde edilmiştir. 7-26 Eylül 1992 tarihleri arasında kütüphaneye gelen okuyuculardan araştırmaya katılmaya gönüllü olan 345 kişi üzerinde gerçekleştirilen çalışma ile; okuyucuların bilgisayar kullanım sıklığı, 18-25 yaş grubunda % 63.5 oranında bulunmuştur. Kütüphane okuyucularının % 89.9'u bildikleri bir materyalin kütüphanede bulunup bulunmadığını saptamak için tarama yaptıkları ortaya çıkmıştır. Yeğlenen menü seçenekleri ile ilgili ise, % 55.7 ile yazar

adının en çok yeğlenen seçenek olduğu görülmüştür.

Yılmaz (1994), Devlet İstatistik Enstitüsü'nün halk kütüphaneleri ile ilgili istatistiklerini baz alarak yapmış olduğu çalışmasında, 1975-1985 yılları arasında halk kütüphanelerinin bölgesel kullanımı üzerinde birtakım bulgular elde etmiştir. Yılmaz'ın elde ettiği bulgulara göre, en çok okuyucuya sahip olan bölge İç Anadolu olurken, en az okuyucuya sahip halk kütüphaneleri Güney Doğu Anadolu Bölgesi'ndedir. Halk kütüphaneleri sahip oldukları üye sayıları bakımından incelendiğinde, en çok üyeye sahip olan bölgenin başlangıçta İç Anadolu iken, zaman içerisinde Ege Bölgesi birinci sıraya çıkmıştır. Ödünç alma sayılarının zaman içerisinde artış gösterdiği görülürken, incelenen dönemde Marmara, Doğu Anadolu, Güney Doğu Anadolu bölgelerinde ödünç alma açısından diğer bölgelere oranla daha fazla artış gözlenmiştir. Çalışmada ayrıca, zaman içerisinde okur-yazar oranında oluşan artışın kitap ödünç alma üzerine yansımadağı da saptanmıştır.

Köprülü (1994), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütüphanecilik Anabilim Dalı'nda gerçekleştirdiği doktora tezi çalışmasında, ODTÜ, Gazi ve Hacettepe Üniversitesi Beytepe kütüphanelerinden tesbit ettiği işletme, dilbilim ve genel biyoloji alanlarındaki 2120 kitabın kullanıcılarını incelemeye almıştır.

Özbudak (1994) gerçekleştirdiği çalışmasında Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi koleksiyonunda bulunan sanat ve benzeri bilimler konulu süreli yayınların kullanım değerlendirmesini yapmıştır.

Bu konuda dünya genelinde yapılan çalışmaların sayısı oldukça fazladır. Bu konuyla ilgili gerçekleştirilen çalışmalardan bazıları şunlardır: Sakairi (1990) çalışmasında Tokyo Üniversitesi kütüphanesini kullananları incelemiştir. Carol

Bu çalışma kapsamında, 1980-1984 yılları arasında YÖK Dokümantasyon Merkezi'ne tez taraması isteğinde bulunanlar analiz edilmektedir.

ve diğerleri (1990) tarafından yapılan diğer bir çalışmanın konusunu okul kütüphanelerini kullananlar oluşturmaktadır. Araştırmacılar çalışmalarını, 389 adet okuyucu üzerinde gerçekleştirmişlerdir. Wright (1991) çalışmasında Whitmore High School Harrow'da personelin ve öğrencilerin kütüphanede hangi süreli yayınları okuduklarını ortaya çıkarmayı amaçlayan bir inceleme yapmışlardır. Diehl ve Weech (1991) de, halka açık kütüphanelerin kullanım boyutlarını ortaya çıkarmayı amaçlayan bir araştırmanın bulgularını değerlendirmişlerdir. Petsch (1991), Bremen-Hutchting, Biemefemd ve Düsseldorf'daki kütüphaneleri kullanan okuyucuların ilgi alanlarını, geliş amaçlarını ve kütüphanede kalış sürelerinin de içinde bulunduğu çeşitli konuları araştıran bir çalışma yapmışlardır. Martin (1991) de, Whythenshawe Darea Kütüphanesini kullanmayan kişilerle yüz yüze görüşme tekniğini kullanarak gerçekleştirdiği çalışmasında, onların kütüphaneyi kullanmama nedenlerini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Ratmanova (1991) Alma Ata Bilim ve Teknoloji Kütüphanesini kullananlarla ilgili bir çalışma yapmıştır. England (1991), Britanya Pazar Araştırmaları Bürosunca gerçekleştirilen ve içerisinde 6 sorunun da kütüphane kullanımıyla ilgili olan "Kitaplar ve Müşterileri" konulu araştırmanın kütüphanelere ilgili bulgularını değerlendirmiştir. Dam (1991) çalışmasında, Wageningen Halk Kütüphanesinin yeni, eski ve hiç üye olmayan okuyucuları üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında, okunan kitap, dergi ve kütüphane hizmetleriyle ilgili çeşitli bulgular elde etmiştir. Toshokan-Kai (1991), Japonya'da 3415 yabancı öğrencinin kütüphane kullanımlarıyla ilgili olarak gerçekleştirilen araştırmanın bulgularını değerlendirmiştir. Araştırma kapsamına 51 üniversite kütüphanesi dahil edilmiştir. England (1991) çalışmasında Britanya'da bir pazar araştırması firmasınınca gerçekleştirilen kütüphane kullanımı ve okuyucuların ilgi alanlarıyla ilgili araştırma bulgularını değerlendirmiştir.

IV. YÖK DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ TARAMA BÖLÜMÜ

Bilindiği üzere Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi, öncelikle üniversite elemanlarına olmak üzere, tüm araştırmacılara hizmet sunmak amacıyla 1983 yılında kurulmuştur. Merkez, amacına dönük olarak öncelikle geniş bir dergi koleksiyonu oluşturulması çalışmalarına girişmiş, daha sonra da üniversitelerle ilgili bir kurum olarak koleksiyonuna üniversitelerde hazırlanan lisansüstü tezleri de almıştır (Uysal 1994, s. 236). Bu konuda 1987 İcra Planı'nda, YÖK Dokümantasyon Merkezi'ne üniversitelerin elindeki eski ve yeni bilgi, tez, yayın ve araştırmaların taranarak kodlamaya ve hizmete sunulmasına başlanmasını içeren 533 numaralı tedbir bulunmaktadır. Plan'da yer alan bu tedbirle birlikte Tez Derleme Bölümü, 1987 yılı Haziran ayından itibaren çalışmalarına başlamıştır.

1987 yılında bütün üniversitelere gönderilen yazılarla o güne kadar her türden hazırlanmış tezlerin gönderilmesi istenmiş, ancak bir kısım üniversitenin istenen duyarlılığı göstermedikleri görülmüştür (Uysal 1994, s. 237). Merkez, 1992 yılında şimdiki adını (Tez Tarama Merkezi) almış ve aynı yıl Ağustos ayında rektörlüklere bir yazı daha gönderilerek tezlerin eksiksiz gönderilmesi konusunda titiz davranmaları istenmiştir.

Tezlerin, Tez Tarama Merkezi'nde toplanması kararının ardından, bütün tezlerin bilgisayar ortamına aktarılması çalışmalarına da başlanmıştır. Bu amaçla, Dissertation Abstract International'ın konu listesinden yararlanılmasının yanı sıra Türkiye'deki uygulamalar da dikkate alınarak, tezler için bir konu sınıflandırması oluşturulmuştur (Uysal 1994, s. 237).

Merkez, tezlerle ilgili olarak her bir tez için, o teze ait bilgilerin yer aldığı tez veri giriş formu hazırlamaktadır. Daha sonra formlardaki bilgilerin bilgisayar ortamına aktarılması sonucunda, tezlerin bibliyog-

YÖK Dokümantasyon Merkezi'nde tezlerin derlenmeye başlaması 1987 yılına rastlamaktadır. Ancak tezlerin kullanıcıların tam olarak sunulabildiği tarih, 1990 yılının Aralık ayıdır.

rafik kayıtlarını içeren tez veri tabanı oluşturulmuştur. Veri tabanında her tez için bir konu ve beş anahtar sözcük alanı bulunmaktadır. Birden fazla konuyu kapsayan tezlerin konuları verilirken tezin yapıldığı anabilim dalı dikkate alınmaktadır (Uysal 1994, s. 237).

Tez Tarama Merkezi'ne yapılan başvurulara gelince; başvurular şahsen yapılabileceği gibi, posta veya telefonla da yapılması mümkün olabilmektedir. Posta veya telefonla yapılan başvurularda, başvuru sahibinin vermiş olduğu anahtar sözcükler doğrultusunda tez taraması yapılmakta ve elde edilen tez listesi postayla tarama yaptıran kişilere gönderilmektedir. Gerek telefonla, gerek mektupla ve gerekse merkeze gelerek tarama isteğinde bulunanlar öncelikle tarama formuna istekleri kaydedilmektedir.

Ayrıca merkezin tez veri tabanına YÖKDOK ara programı ile de erişilebilmektedir. YÖKDOK, Türkiye'deki üniversite ve araştırma kurumları arasında halen mevcut olan TÜVAKA altyapısı için geliştirilmiş bir (interface) arabirim programıdır. YÖKDOK, herhangi bir EARN ve BITNET ucundan da kullanılabilir. Merkez, 1991 Haziran ayında EARN'e bağlandığı için TÜVATA altyapısı için geliştirilen YÖKDOK programı aracılığı ile veri tabanındaki tezler EARN'e bağlı tüm üniversite ve araştırma kurumlarının kullanımına açılmıştır (Uysal 1994, s. 238).

Merkezin veri tabanındaki tezlerin 1987, 1988, 1989, 1990 yıllarına ait olanları Merkez tarafından yayınlanmıştır.

Önceleri TÜBİTAK tarafından derlenmiş 16 bin dolayındaki tezin de Merkez'e devredilmesi ile Tez Tarama Merkezi'nde toplam tez sayısı 40 bin dolayına ulaşmıştır. Ancak, TÜBİTAK'tan gönderilen tezler, tez derleme biriminde yeterli sayıda eleman bulunmadığından henüz kullanıma açılmamışlardır. Merkez'de Türkiye' üniversitelerinde hazırlanan yüksek lisans, doktora, sanatta yeterlik ve tıpta uzmanlık tezleri bulunmaktadır.

V. ARAŞTIRMANNIN YÖNTEMİ

Günümüzde sayıları kesin olarak bilinmese bile Türkiye üniversitelerinde şimdiye kadar 70.000 dolayında tezin hazırlandığı sanılmaktadır (Dener 1995, s. 14). Bu denli yüksek sayılardaki tez dağları, üniversite ve araştırma kütüphanelerinde depolanmış bir şekilde okunuru beklemektedir. Önceden hazırlanmış tezlerin araştırmacılar tarafından incelenmesi, ilgili bilim dallarında benzer çalışmaların tekrarlanması açısından son derece önem arz etmektedir. Bu nedenden dolayı ki, dünya genelinde abstract (öz) dergileri araştırmacıların en önemli başvuru kaynakları arasında sayılmaktadır.

1. Araştırmanın veri tabanı

Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi bünyesinde 1987 yılından bu yana çalışmalarını sürdüren "Tez Tarama Bölümü"ne 1990-1994 yılları arasında yapılan tez tarama başvurularının incelendiği bu çalışmada veri tabanını, sözü edilen merkeze tez taraması için bizzat gelerek, telefonla veya mektupla başvuruların başvuru formları oluşturmaktadır. Bilindiği üzere, "Tez Tarama Merkezi"ne başvuran (telefonla da olsa) herkese "Tez Tarama Formu" doldurtulmakta veya telefonu çıkan görevli tarafından telefon edene yöneltilen sorular ile bu form doldurulmaktadır. Bu formda, "başvuru tarihi" (ay ve yıl olarak), "başvuranın bağlı olduğu kurum (veya üniversite)", "tez hazırlıyorsa bağlı olduğu enstitü", "tezin amacı", "taramanın konusu", "tarama isteğinde bulunan kişinin mesleği" ile ilgili olarak bilgiler yer almaktadır.

"Tez Tarama Birimi"nde tez tarama başvurularına ilişkin olarak formların doldurtulmaya başlandığı tarih, 5.12.1990 tarihine tekabül etmektedir. Bir başka deyimle merkezde, bu tarihten sonra yapılan her tez tarama başvurusuna ait doldurtulmuş bir form bulunmaktadır ve

**YÖK Dokümantasyon
Merkezi'ne tez
tarama başvurusu
yapanların sayısı,
5157'dir. Öte yandan
YÖKDOK kanalıyla
Üniversite
terminallerinden
yapılan taramaların
sayısı da 2484'dür.**

1990-1994 tarihleri arasında doldurtulan form sayısı, 5157'dir.

2. Analiz Yöntemi

Bu çalışma kapsamında örnekleme gidilerek, anakültenin yaklaşık % 20'sine tekabül eden 1004 başvuru araştırmaya kapsamında değerlendirilmiştir. Uygulamada, seçilen örnekleme tekniğine uygun olarak klasörlerde bulunan başvuru formlarındaki birinci form örnekleme alınmış ve ardından dört başvuru formu sayılarak atlanmış, beşinci başvuru formu araştırmaya dahil edilmiştir. İşlemler, bu sıra ile devam etmiştir.

Araştırma kapsamında değerlendirilmeye alınan parametreler; "başvuru tarihi, yıl olarak", "başvuru tarihi, ay olarak", "üniversite adı", "enstitü adı", "tezin amacı", "taraması istenilen konu", "tarama isteğinde bulunanın mesleği"dir. Öte yandan tez tarama başvurularının üniversite dışı kurumlardan da yapıldığı görülmüş, ancak bu başvuruların sayısı az olduğundan bunlar "diğer" kısmında belirtilmiştir.

Yukarıda açıklanan örnekleme tekniğine uygun olarak 1004 tez başvurusuna ait bilgiler SPSS programında analize uygun olacak bir şekilde kodlanmıştır.

Çalışma kapsamına dahil edilen yıllar ile ilgili olarak Merkez'e yapılan tez tarama başvuruları ve örnekleme dağılımı Tablo 1'de görülmektedir.

VI. BULGULAR

Elde edilen bulguların değerlendirilmesine girilmeden önce, YÖK Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi'ne YÖKDOK ile bağlantılı olan üniversiteler ve buralardan yapılan tez tarama başvuruları hakkında da bilgi vermek gerekmektedir. Bilindiği üzere, YÖKDOK bağlantısı bulunan üniversitelerdeki terminallerden de YÖK "Tez Tarama Merkezi"nde tezlerle ilgili tarama yapılabilmektedir (Şimdilerde YÖK Dokümantasyon Merkezi'nde oluşturulmakta olan yeni yazılım sistemi dolayısıyla geçici

TABLO -1 : 1990 - 1994 yılları arasında YÖK Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi'ne tez taraması başvurusunda bulunanların yıllar itibarıyla dağılımı ve örnekleme planı

YILLAR	BAŞVURULAR		YOKDOK ile Tarama
	Toplam	Örnekleme	
1990 (5. 12. 1990' dan sonra)	53	11	-
1991	776	120	296
1992	13.2	223	15.3
1993	1400	281	1002
1994	2000	369	1033
TOPLAM	5157	1004	2484

olarak kapatılmıştır). YÖKDOK kanalı, 1991 yılında hizmete girmiş ve 1991-1994 yılları arasında 2434 tez taraması bu kanalla, YÖK Dokümantasyon Merkezi'ne gelinden yapılmıştır (Bkz. Tab'0 1). YÖKDOK kanalına dahil olan üniversiteler şunlardır: Ege Üniversitesi, Kıbrıs Doğu Akdeniz Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Dicle Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, ODTÜ, İstanbul Teknik Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, Uludağ Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Cumhuriyet Üniversitesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Trakya Üniversitesi.

1. Tez taraması isteklerinin aylara göre dağılımı

5.12.1990 ile 1994 yılının sonuna değin geçen sürede Tez Tarama Merkezi'ne tarama isteğinde bulunanları aylara göre

Tez taraması istekleri araştırmacıların bağlı oldukları akademik kurumlar bakımından değerlendirildiğinde, en fazla tarama isteğinin Gazi ve Hacettepe üniversitelerinden geldiği ortaya çıkmıştır.

Enstitüler bakımından yapılan değerlendirme ise, tarama isteklerinin ezici bir çoğunlukla sosyal bilimler enstitülerine kayıtlı öğrencilerden geldiği saptanmıştır.

analiz ettiğimizde, yoğunlaşmanın sonbahar aylarında olduğu gözlenmektedir. (Tablo 2). Gerçekten de bu dönemde yapılan tarama isteklerinin % 30.6'sı eylül, ekim ve kasım aylarında yapılmıştır. Öte yandan en yüksek tarama isteğinde bulunan ay, aralıktır (% 11.5). Benzer biçimde ilkbahar ayları da en fazla tez taraması isteğinde bulunulan aylar olmaktadır. En az tarama isteğinde bulunulan ay ise, ocaktır. Tablo 2den görüleceği üzere, tez taramalarında öncelikli kıstasın ders dönemi olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka anlatımla, Türkiye'de tez hazırlama ile ilgili literatür taramaları, ders dönemi (Eylül-Mayıs) döneminde yapılmaktadır. Yaz aylarının araştırmaya yapanların genellikle dinlenme dönemi olduğu sonucu çıkmaktadır.

2. Tez taraması isteklerinin üniversitelere göre dağılımı

1990-1994 döneminde YÖK Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama

TABLO - 2 : 1990 - 1994 Yılları arasında YÖK Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi'ne tez taraması başvurusunda bulunanların aylar itibariyle dağılımı

AYLAR	BAŞVURULAR	
	n	%
Ocak	63	6.3
Şubat	77	7.7
Mart	86	8.6
Nisan	72	7.2
Mayıs	71	7.1
Haziran	60	6.0
Temmuz	80	8.0
Ağustos	74	7.4
Eylül	85	8.5
Ekim	97	9.7
Kasım	124	12.4
Aralık	115	11.5
TOPLAM	1004	100.0

Merkezi'ne yapılan tez taraması isteklerinin üniversitelere göre değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda, herhangi bir şekilde (öğrenci, öğretim elemanı vs) üniversitelerle ilgisi olanların analize konu edildiği bu bölümde (Tablo 3), en çok tez taraması isteğinin Gazi Üniversitesi'nden geldiği (%18.9) anlaşılmaktadır. Bu üniversiteyi, %13.4'lük oranla Hacettepe Üniversitesi'ne bağlı olan araştırmacılar izlemektedir. Üçüncü sırada da Ankara Üniversitesi gelmektedir (% 13.1). Ankara dışındaki üniversitelerden yapılan tez taramalarında en önde İstanbul Üniversitesi bulunmaktadır (% 4.5). Selçuk Üniversitesi (% 3.6) beşinci ve Dokuz Eylül Üniversitesi ise % 3.6 ile altıncı sıradadır. Görüldüğü üzere, tez taramasında Ankara'da bulunan üniversitelerden gelen istekler ilk üç sırayı doldurmaktadır. Elde edilen bu bulgular, tez taramalarında öncelikli olan etkenin, Merkez'e yakınlık olduğunu göstermektedir. Bu bulguyu biraz daha genelleştirecek olursak; Türkiye'de araştırmacıların kendi araştırma konularıyla ilgili literatüre ulaşmada etken olan faktörün ilgili kaynakların bulunduğu merkeze olan coğrafi yakınlık veya uzaklıklarının olduğu ileri sürülebilir. Elde edilen bu sonucu, Tablo 3'de yer alan diğer bulgular da desteklemektedir. Gerçekten de Ankara'ya yakın olan Selçuk Üniversitesi(Konya), Anadolu Üniversitesi (Eskişehir), Bilkent Üniversitesi (Ankara), ODTÜ(Ankara) kaynaklı araştırmacılar oransal olarak diğer üniversitelerden önde gelmektedirler. Bulguları coğrafi nedenlere dayandırmanın yanı sıra, dikkate alınması gerekli olan diğer bir unsur da, özellikle tez hazırlayan lisansüstü öğrenciler için geçerli olmak üzere, danışman öğretim üyelerinin literatür taramasına öğrencileri yönlendirmedeki tutumlarıdır. Ancak, elde edilen bulgular, bu konuda daha kesin bir ifadeyle bulunulmasını engellemektedir.

3. Tez taraması isteklerinin enstitülere göre dağılımı

Tez taraması isteklerinin değerlendirilmesi sırasında dikkate alınması gerekli

olan birdiğer parametre de, isteklerin ilgili olunan enstitülere göre dağılımıdır. Tablo 4, Tez Tarama Merkezi'ne herhangi bir biçimde (telefon, mektup veya şahsen) yapılan tez tarama isteklerinin enstitülere göre dağılımını göstermektedir. Elbette ki burada dikkati çeken husus, bulguların lisansüstü öğrencilerin davranışlarını yansıtmakta olduğudur. Zaten diğ er başvurular Tabloda "diğ er" başlığı altında gösterilmektedir.

Elde edilen bulgular, tez taraması isteklerinin ezici bir çoğunlukla sosyal bilimler enstitülerinde tez hazırlayanlardan geldiğini ortaya koymaktadır. Tez taraması isteklerinin yarısından fazlası (% 51.8) sosyal bilimler enstitülerinde tez hazırlayanlardan gelmektedir. Fen bilimleri enstitülerinde tez hazırlayanlardan gelen tez taraması istekleri ise % 15.1'de kalmıştır. Sağlık bilimleri enstitüsü ve diğ er enstitülerin oranları ise daha düşük çıkmıştır. Görüldüğü üzere Sosyal bilimler enstitülerinde tez hazırlayanların kendileriyle ilgili konularda hazırlanmış tezlerden haberdar olma, onlardan yararlanma istekleri diğ er enstitülere oranla daha yüksektir.

4. Tez taraması isteklerinin tarama amaçlarına göre dağılımı

Tez taraması istekleri yüksek lisans tezlerinde yoğunlaşmaktadır (Tablo 5). Tarama isteklerinin yarısından fazlası yüksek lisans öğrencileri tarafından yapılmıştır (% 53.0). Doktora tezi hazırlayanların yaptıkları tez taraması isteklerinin oranı ise % 16.2'dir. Öte yandan merkez gerçekte lisans düzeyindeki öğrencilere hizmet sunmuyor olsa bile, lisans tezi hazırlayanların oranı önemli sayılabilecek bir oranda çıkmıştır (% 13.6). Araştırma projesi hazırlayanların oranı % 8.2 iken, tıpta uzmanlık çalışması yapanların tez taraması isteklerinin oranı da % 7.0'dur. Öte yandan az da olsa doçentlik ve profesörlük tezi için tarama yapanlara da rastlanmaktadır. Bulgular, tez taraması

TABLO -3 : 1990 - 1994 Yılları arasında YÖK Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi'ne tez taraması başvurusunda bulunanların bağılı oldukları üniversitelere göre dağılımı

ÜNİVERSİTELER	BAŞVURULAR	
	n	%
Gazi Üniversitesi	190	18.9
Hacettepe Üniversitesi	135	13.4
Ankara Üniversitesi	132	13.1
İstanbul Üniversitesi	45	4.5
Selçuk Üniversitesi	36	3.6
Dokuz Eylül Üniversitesi	36	3.6
Bilkent Üniversitesi	33	3.3
ODTÜ	30	3.0
Marmara Üniversitesi	20	2.0
Anadolu Üniversitesi	18	1.8
Diğ er	197	19.6
Bilinmeyen	132	13.1
TOPLAM	1004	100.0

istekleri ile (özellikle lisansüstü öğrenciler için) o alanda kayıtlı olan öğrenci sayısı arasında da bir ilişkinin bulunabileceğini göstermektedir. Sözü edilen değerlendirme izleyen sayfalarda yapılacaktır. Bulgular, bu bölümde ilgili daha fazla değerlendirme yapılm asına olanak tanımamaktadır.

TABLO -4 : 1990 - 1994 Yılları arasında YÖK Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi'ne tez taraması başvurusunda bulunanların bağılı oldukları enstitülere göre dağılımı

ENSTİTÜLER	BAŞVURULAR	
	n	%
Sosyal Bilimler Enstitüsü	521	51.8
Fen Bilimleri Enstitüsü	152	15.1
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	66	6.5
Diğ er Enstitüler	7	0.7
Diğ er	258	25.7
TOPLAM	1004	100.0

TABLO -5: 1990 - 1994 Yılları arasında YÖK Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi'ne tez taraması başvurusunda bulunan araştırmacıların amaçlarına göre dağılımı

TARAMANIN AMACI	BAŞVURULAR	
	n	%
Mester Tezi	530	53.0
Doktora Tezi	162	16.2
Tıpta Uzmanlık Çalışması	70	7.0
Lisans Tezi	136	13.6
Araştırma Projesi	82	8.2
Doçentlik Çalışması	4	0.4
Uzmanlık Çalışması	4	0.4
Profesörlük Çalışması	1	0.1
Bilinmeyen	14	1.4
TOPLAM	1004	100.0

TABLO -6 : 1990 - 1994 Yılları Arasında YÖK Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi'ne Tez Taraması Başvurularının Konularına Göre Dağılımı

KONULAR	BAŞVURULAR	
	n	%
İşletme	150	14.9
Eğitim Bilimleri	115	11.5
Sağlık Bilimleri	113	11.2
İktisat	79	7.9
Turizm	38	3.8
Psikoloji	36	3.6
Bankacılık	34	3.4
Sosyoloji	28	2.8
Mimarlık	27	2.7
Siyasal Bilgiler	27	2.7
Ziraat	23	2.3
Diğer	334	33.3
TOPLAM	1004	100.0

5. Tez taraması isteklerinin tarama konularına göre dağılımı

1990-1994 döneminde tez taraması isteğinde bulunanların istekte buldukları konulara göre yapılan değerlendirmede (Tablo 6), en fazla tarama isteğinin işletme alanında yapıldığı görülmektedir (% 14.9). Eğitim bilimleri en fazla taraması isteğinde bulunan ikinci alanı oluşturmaktadır (% 11.5). Sağlık bilimleri % 11.2, iktisat, % 7.9 ve turizm de % 3.8 oranlarına sahiptir. Burada dikkate alınması gereken husus, tarama istekleriyle tarama yapanın ilgili olduğu bilim dallarının aynı olduğudur. Araştırmacı, örneğin tezini iktisat alanında yapıyorsa, taramasını da iktisat üzerinde yapmaktadır. Bulgular, ilgili bilim dallarında araştırmacıların kendi alanlarıyla ilgili çalışmalara ne oranda ilgi duyduklarını ortaya koyması açısından önemli verilere sahiptir.

6. Tez taraması isteklerinin mesleklere göre dağılımı

Tez taraması isteğinde bulunanları meslekleri itibariyle değerlendirdiğimiz de, üniversitelerde araştırma görevlisi olarak görev yapanların önde geldiği ortaya çıkmıştır (% 20.1). Bunu, ilk ve orta öğretim öğretmenleri izlemektedir (% 7.0). Tıp doktoru ve öğretim görevlileri de en fazla tez taraması isteğinde bulunanları oluşturmaktadır. Burada dikkati çeken nokta, akademik kariyer yükseldikçe yapılan tarama isteğindeki azalmadır. Bu da akademik ünvanların yükselmesi ile ilgili alanlarda yapılan çalışmalara olan ilginin azaldığı yönünde açıklanabilir ki, bu bulgu son derece önemlidir. Akademik personelin kariyeri arttıkça ilgili olduğu alandaki tezlere olan ilgisizliğinin artış göstermesi sonuçta, tez öğrencilerini başka tezleri aynen fotokopi yaptırarak veya başka biçimlerde tez danışmanlarına "tez olarak" kabul ettirme girişimlerinde bulunmaları (şimdilik bilinen örnekleri az da olsa) sonucuna yol açabilmektedir.

Burada araştırma görevlileri ile öğretmenlerin yüksek oranlarda tez taraması

isteğinde bulunulmasının ardında yatan neden, bu kimselerin çoğunlukla yüksek lisans ve doktora düzeylerinde öğrenci olmalarından kaynaklanmaktadır.

7. Konularına göre tarama isteklerinin yıllara göre dağılımı

Konularına göre tez tarama isteklerinin 1991-1994 yılları arasındaki değişimi Tablo 8'de görülmektedir. Tez tarama isteğinde bulunulan konularla söz konusu yıllar arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak üzere çoklu korelasyon testini uyguladığımızda, korelasyon katsayısı 0.204 çıkmıştır. F testi, bu ilişkinin önemli olduğunu vurgulamaktadır ($F > F_{tab}$). Bunun anlamı, 1991-1994 yılları arasında Tez Tarama Merkezi'ne tez taraması isteğinde bulunulan konular arasında yakın bir ilişkinin varlığıdır. Yıllara içerisinde tarama isteğinde bulunulan konularda anlamlı değişimler olmuştur. Örneğin, işletme, eğitim bilimleri, sağlık bilimleri, iktisat, turizm gibi bilim dallarındaki tarama istekleri gözle görülür belirgin bir artış göstermektedirler.

8. Bağlı olunan enstitülere göre yapılan taramaların yıllara göre değişimi

Lisansüti düzeylerde çalışmalarda bulunan araştırmacıların tez tarama isteklerinin durumunu ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilen bu analizde, tarama isteklerinin 1991-1994 yılları arasındaki değişimi incelenmektedir. Sosyal, fen, sağlık ve diğer enstitülerin inceleme kapsamına alındığı bu analizde, enstitü dışından yapılan tarama istekleri "diğer başvurular" başlığı altında değerlendirmeye alınmıştır.

Sosyal bilimler enstitülerinde lisansüti çalışmalarda bulunan öğrencilerin oranı, dört yıllık süreçte sürekli olarak en yüksek oranda çıkmıştır. Bir başka anlatımla, 1991-1994 yılları arasında yapılan tez taraması isteklerinin yaklaşık yarısı, sosyal bilimler

TABLO -7 : 1990 - 1994 Yılları arasında YÖK Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi'ne tez taraması başvurusunda bulunanların ünvan-mesleklerine göre dağılımı

ÜNVAN-MESLEK	BAŞVURULAR	
	n	%
Araştırma Görevlisi	201	20.1
Öğretmen	70	7.0
Tıp Doktoru	68	6.8
Öğretim Görevlisi	62	6.2
Okutman	23	2.3
Öğretim Üyesi (Yrd. Doç., Doç., Prof.)	16	1.6
Uzman (Üniversitede)	12	1.2
Diğer (öğrenciler dahil)	552	55.0
TOPLAM	1004	100.0

enstitülerinde öğrenim gören öğrenciler tarafından yapılmıştır. Fen bilimleri enstitülerinde kayıtlı olan öğrencilerin tarama isteklerinin oranı ise, düşük oranlarda çıktığı gibi, yapılan tarama isteklerinin

TABLO -8 : 1990 - 1994 Yılları arasında YÖK Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi'ne tez taraması isteğinde bulunulan konuların yıllar itibariyle dağılımı

KONULAR	YILLAR							
	1991		1992		1993		1994	
	n	%	n	%	n	%	n	%
İşletme	18	15.0	31	13.9	48	17.1	53	14.4
Eğitim Bilimleri	3	2.5	23	10.3	30	10.7	58	15.7
Sağlık Bilimleri	14	11.7	4	9.0	31	11.0	44	11.9
İktisat	6	5.0	24	10.8	20	7.1	27	7.3
Turizm	4	3.3	11	4.9	8	2.8	15	4.1
Psikoloji	2	1.7	11	4.9	12	4.3	11	3.0
Bancacılık	5	4.2	5	2.2	10	3.6	14	3.8
Sosyoloji	8	6.7	4	1.8	14	5.0	2	0.5
Ziraat	4	3.3	4	1.8	7	2.5	7	1.9
Diğer	56	46.7	90	40.3	101	36.0	138	37.3
TOPLAM	120	100.0	223	100.0	281	100.0	369	100.0

TABLO -9 : YÖK Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi'ne tez taraması isteğinde bulunan araştırmacıların bağlı oldukları enstitülere göre dağılımlarının yıllar içerisindeki değişimi

KONULAR	YILLAR							
	1991		1992		1993		1994	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Sosyal Bilimler Enstitüsü	62	51.7	115	51.5	134	47.7	206	55.8
Fen Bilimleri Enstitüsü	25	20.8	40	17.9	37	13.2	47	12.7
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	13	10.8	11	4.9	19	6.8	22	6.0
Diğer Enstitüler	3	2.5	2	0.9	2	0.8	0	0
Diğer Başvurular	17	14.2	55	24.7	89	31.7	94	25.5
TOPLAM	120	100.0	223	100.0	281	100.0	369	100.0

yıllar geçtikçe azalmakta olduğu görülmektedir. Diğer enstitülerin ve diğer başvuruların orana ise çok düşük oranlarda bulunmuştur.

Burada dikkatleri çeken husus, sosyal ve fen bilimleri enstitülerine kayıtlı öğrenci

TABLO -10 : YÖK Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi'ne yapılan tez taraması isteklerinin Türkiye'de ilgili bazı alanlardaki lisansüstü düzeylerde kayıtlı öğrenci sayılarıyla karşılaştırılması

KONULAR	1991			1992			1993			1994		
	Öğrenci sayısı(x)	Tarama sayısı(y)	x/y	Öğrenci sayısı(x)	Tarama sayısı(y)	x/y	Öğrenci sayısı(x)	Tarama sayısı(y)	x/y	Öğrenci sayısı(x)	Tarama sayısı(y)	x/y
İşletme	3446	92	37.45	4593	159	28.86	5252	246	21.34	5312	272	19.52
Eğitim Bilimleri	2804	15	186.93	3553	118	30.11	4250	154	27.59	4337	298	14.55
Sağlık Bilimleri	3573	72	49.62	4241	103	41.57	4690	159	29.49	4826	226	21.35
İktisat	1352	31	43.61	1536	123	12.48	1644	103	15.96	1926	139	13.85
Turizm	258	21	12.28	314	56	56.07	332	41	8.09	335	77	4.35
Psikoloji	131	10	13.10	137	56	2.44	174	62	2.80	203	56	3.62
Bankacılık	224	26	8.61	382	27	14.14	496	51	9.72	611	72	8.48
Sosyoloji	261	41	6.36	315	21	15.00	313	72	8.69	319	10	31.90
Ziraat	2804	21	133.52	3405	21	7.37	3702	36	102.83	3950	36	109.72
Diğer	33316	287	116.08	33258	462	71.98	35338	518	68.22	382016	708	53.95
TOPLAM	49169	616	78.19	51734	1144	45.22	56191	1442	38.96	0020	1893	31.70

sayılarının 1991-1994 yılları arasında hemen hemen aynı rakamlarda olmasına karşılık, yapılan tarama başvurularında sosyal bilimler enstitülerinde kayıtlı olan öğrenci sayısının yüksek oranlarda çıkmasıdır. Burada sosyal bilimler enstitülerinde tez hazırlayan, araştırma yapan öğrencilerin önceden hazırlanan tezleri incelemede fen bilimleri enstitülerinde kayıtlı öğrencilere göre daha istekli olduklarından söz edilebilir.

8. Konularına göre yapılan tarama isteklerinin ilgili alanlarda lisansüstü düzeylerde kayıtlı olan öğrenci sayılarıyla karşılaştırılması

Şimdiye kadar, araştırma bulguları kendi aralarında değerlendirmeye tabi tutuldu. Çalışmanın bu aşamasında, Türkiye üniversitelerinde lisansüstü düzeylerde kayıtlı olan öğrenci sayılarıyla ilgili konularda tez taraması isteğinde bulunanların karşılaştırması yapılacaktır. Bu incelemeden, hangi alanlarda önceden hazırlanmış tezlerin incelemesine önem verildiğinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu amaçla dönük olarak, en fazla tez

tarama isteğinde bulunulan dokuz konu belirlenmiş ve bu konularda kayıtlı olan lisansüstü öğrenci sayıları ise ÜYSM istatistiklerinden elde edilmiştir.

Burada yapılan incelemede ilk olarak, kayıtlı öğrenci toplamları tarama sayılarına bölünmüş ve böylelikle ilgili alandaki taramaların ağırlıkları bulunmuştur. Buna göre en fazla tarama isteği 1991 yılında sosyoloji ve ardından da bankacılık alanında lisansüstü çalışmalarda bulunan öğrencilerden gelmiştir. 1992 yılında ise, en fazla tarama isteği psikoloji dalındaki öğrencilerden gelmiştir. Psikoloji dalındaki her iki öğrenciden birisi tez taraması isteğinde bulunmuştur. Konuyla ilgili diğer veriler Tablo 10'da yer almaktadır. Kendi alanıyla ilgili tezlere en ilgisiz alan ise, 1991 yılında eğitim bilimleri, 1992'de turizm, 1993'de sağlık bilimleri ve 1994 yılında ise sosyolojidir. Tablo'da, x/y'nin sonuçları ilgili alanlarda tez taramalarının ağırlıklarını göstermektedir.

1991-1994 yılları arasında konularına göre kayıtlı öğrenci sayılarıyla yapılan taramalar arasında herhangi bir ilişkinin olup olmadığını test etmek üzere uyguladığımız çoklu korelasyon analizinde korelasyon katsayısı 0.421 çıkmıştır. Elde edilen bu bulgu, konularına göre kayıtlı öğrenci sayılarıyla yıllar arasında yapılan tez taramaları arasında bir ilişkinin varlığına işaret ederken, F testi, bu ilişkinin istatistiksel olarak önemsiz olduğunu vurgulamaktadır ($F < F_{tab}$).

10. Tarama isteğinde bulunan akademik personelin ünvanlarına göre dağılımı

Üniversitelerde akademik personel olarak çalışanların en başta gelen görevi, bilimsel araştırmalarda bulunmak, yapılan araştırmaları ilgili olan çevrelere, kişilere duyurmak ve son olarak da, araştırma sonuçlarının da içinde olduğu bilgileri öğrencilere aktarmak ve onları yönlendirmektir. Öyleyse bir akademik personelin birinci görevi, araştırma yapmak ve kendi alanında yapılan araştırmaları takip etmek,

TABLO -11: 1990 - 1994 Yılları arasında YÖK Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi'ne tez tarama isteğinde bulunan akademik personelin ülke genelindeki toplam rakamlarıyla karşılaştırılması

ÜNVAN	Öğretim* Elemanı Toplamı(x)	Başvuru Sayısı (y)	x/y
Araştırma Görevlisi	15 284	1031	14.82
Uzman	1250	61	20.49
Okutman	3139	118	26.60
Öğretim Görevlisi	5440	318	17.10
Öğretim Üyesi	12455	82	151.89
TOPLAM	37568	1610	23.33

(*) KAYNAK: ÖYSM, Yükseköğretim İstatistikleri (1990-1991, 1991-1992, 1992-1993, 1993-1994).

onları incelemek olmaktadır. Bu görüşten hareket ederek, bu çalışma kapsamında Türkiye üniversitelerinde görev yapan akademik düzeylerdeki personelin hazırlanan tezlere ne oranda ilgi gösterdikleri ve onları inceledikleri saptanmaya çalışılmıştır. Tablo verilerine uygulanan korelasyon analizinde korelasyon katsayısı, 0.685 bulunmuş ve mevcut veriler arasında doğru orantılı bir ilişkinin varlığı saptanmıştır. Ancak uygulanan F testi sonucu, ilişkinin güçlü olmadığını göstermektedir ($F > F_{tab}$). Bunun anlamı, akademik personelin sayılarıyla tez tarama istekleri arasında zayıf bir ilişkinin söz konusu olduğudur.

Tablo 11 verileri, yaklaşık her 15 araştırma görevlisinden birinin tez taraması isteğinde bulunduğunu gösterirken, bu durum, öğretim görevlilerinde her 17 kadrolu elemandan biri, öğretim üyelerinden ise her 151 öğretim üyesinden bir tanesi olarak bulunmuştur.

11. Lisansüstü düzeylerde kayıtlı öğrenci sayıları ile tez taraması isteklerinin yıllar itibarıyla değişimi

Lisansüstü düzeylerde kayıtlı bulunan öğrenci sayılarıyla tez taraması istekleri arasında bir karşılaştırma yapıldığında, genellikle yüksek lisans öğrencilerinin daha çok tez taraması isteğinde buldukları

Akademik personelin isteklerinde, kariyeri yükseldikçe tez taraması isteklerinde belirgin düşmelerin olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Tez taraması istekleri genellikle yüksek lisans tezi yazmak için yapılmaktadır (%53.0). Öte yandan doktora tezi yazmak için tarama yapanların oranı ise, % 18.2'dir.

ortaya çıkmaktadır(Tablo 12). 1991 yılında her 70 yüksek lisans öğrencisinden bir tanesi tez taraması isteğinde bulunurken, doktora öğrencilerinin durumu, her 100 öğrenciden birisi şeklinde ortaya çıkmıştır. 1994 yılında ise durum yine aynıdır: Her 34 master öğrencisinden biri ve her 45 doktora öğrencisinden biri tez taraması isteğinde bulunmaktadır. Tıpta uzmanlık öğrencilerince yapılan tez taramaları daha düşük ağırlıklarda çıkmıştır.

VII. SONUÇ

1990-1994 yılları arasında YÖK dokümantasyon Merkezi bünyesinde faaliyet gösteren tez tarama birimine yapılan tez taraması isteklerinin incelendiği bu çalışmadan aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Sözü edilen yıllar içerisinde yapılan tez taraması isteğinin sayısı, 5157'dir. Ayrıca 2484 kişi de merkeze gelmeden YÖKDOK yoluyla tarama yapmıştır.

2. Tez taraması isteklerinin yoğunlaştığı aylar, genellikle akademik takvime dahil olan (Eylül-Mayıs) dönemlerdir. Elde edilen bu bulgu, araştırmacıların çalışmalarını genellikle akademik takvime paralel bir şekilde yürüttüklerini göstermektedir.

3. Tez taraması isteklerini araştırmacıların bağlı oldukları üniversiteler

açısından değerlendirdiğimizde; tarama isteklerinin en fazla Gazi ve Hacettepe üniversitelerinden gelen araştırmacılar tarafından yapıldığı saptanmıştır.

4. Lisansüstü öğrenciler arasında yapılan tez taraması isteklerinde sosyal bilimler enstitülerinden gelen araştırmacıların açık bir üstünlüğe sahip oldukları görülmüştür.

5. Tarama amacına göre yapılan analizde, tez taramalarının yaklaşık yarısının master tezi yazmak amacıyla yapıldığı ortaya çıkarılmıştır. Doktora tezi yazmak için yapılan taramaların oranı, % 16.2'dir.

6. Tarama yapılan konulara göre yapılan analizde işletme, eğitim bilimleri ve sağlık bilimlerinde daha fazla taramanın yapıldığı anlaşılmıştır.

7. Tez taraması isteğinde bulunanların meslek dağılımlarına göre yapılan incelemede ise, araştırma görevlilerinin en fazla tarama isteğinde bulunan meslek grubunu oluşturduğu görülmüştür.

8. Yıllar içerisinde tarama konularında değişikliklerin olduğu görülmüştür. Tarama konularıyla ilgili alanlarda kayıtlı olan lisansüstü öğrenci sayıları arasında yapılan incelemede ise, tarama sayılarının yıllar içerisinde değişim gösterdiği saptanmıştır.

9. Akademik personelin tarama istekleri konusunda ise, en fazla tarama isteğinde bulunan grubu araştırma görevlilerinin oluşturduğu ve akademik kariyer ilerledikçe tez tarama isteklerinde büyük

TABLO -12 : Yılları arasında YÖK Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi'ne tez taraması isteğinde bulunan lisansüstü düzeylerdeki araştırmacıların Türkiye genelinde kayıtlı öğrenci sayılarıyla karşılaştırılması

İHTİSAS DÜZEYLERİ	1991			1992			1993			1994		
	Öğrenci sayısı(x)	Tarama sayısı(y)	x/y	Öğrenci sayısı(x)	Tarama sayısı(y)	x/y	Öğrenci sayısı(x)	Tarama sayısı(y)	x/y	Öğrenci sayısı(x)	Tarama sayısı(y)	x/y
Yüksek Lisans	25017	339	69.37	30632	621	49.32	33501	687	48.76	35820	1047	34.21
Doktora	11748	118	99.55	12883	149	86.46	13897	231	60.16	14791	328	45.09
Tıpta Uzmanlık	11404	41	278.14	8219	62	132.56	8831	92	95.98	9409	149	63.14
TOPLAM	48169	498	96.72	51734	832	62.18	56229	1010	55.67	60020	1524	39.38

(*) KAYNAK: ÖYSM, Yükseköğretim İstatistikleri (1990-1991, 1991-1992, 1992-1993, 1993-1994).

düşmelerin olduğu ulaşılan sonuçlar arasındadır.

10. Tez taraması isteğinde bulunan lisansüstü öğrenciler arasında yapılan analizde, en fazla tarama isteğinde bulunan grubun yüksek lisans öğrencileri olduğu anlaşılmıştır. □

KAYNAKÇA

ASLAN, Selma (Alpay) (1993), "İngiliz Kültür Heyeti Ankara Kütüphanesi Okuyucuları ve Çevrimiçi Okuyucu Kataloğu", *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, Yıl: 42, Sayı: 1, ss. 3-16.

BALTEPE, Hale (1991), "Fırat Üniversitesi Kütüphanesinin Kullanım Etkinliği" (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

CAROL, C. ve Diğerleri (1988), "Facilitating Information Seeking Through Models of the Search Proses", *Library Information Science Abstracts*, November-December 1990, s. 13.

ÇAPAR, Bengü (1984), "Gezici Kütüphane Okuyucuları Üzerinde Bir Araştırma", *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, Yıl: 33, Sayı: 1, ss. 15-30.

ÇAPAR, Bengü (1989), "Kullanıcı İncelemeleri", *Türk Kütüphanecilik Derneği 40. Yıl Kütüphanecilik Kurultayı (Bildiriler)*, Türk Kütüphaneciler Demeği Yayını, Ankara, ss. 161-164.

DAM, Y.V. (1991), "Gezellig Informatief Deskungig en een Beet je Druk: een onderzoek naar doelgroed imago en kwamiteit van de openbare Bibliotheek Wageningen", *Library Information Science Abstracts*, November-December 1991, s. 25.

DENER, H.I. (1995), "Turizm talebi ile ilgili bazı ampirik araştırmalar hakkında..", *Anatolia Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 1, Mart, ss. 14-21.

DIEHL S.J., WEECH, L (1991), "Library Use Instructions in the Public Library: a Survey of User Preferences", *Library Information Science Abstracts*, Semtember 1991, s. 22.

ENGLAND, L. (1991), "The Public Library Borrower", *Library Information Science Abstracts*, November-December 1991, s. 25.

ENGLAND, L. (1992), "Borrowing Books. Readership and Library Usage in Great Britain", *Library Information Science Abstracts*, March 1993, s. 12.

ERCAN, Şafak (1991), "Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Kütüphane Kullanımı Üzerine Bir Araştırma" (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

GÖKBULUT, Özlem (1991), "Özel Kütüphanelerde Kullanıcı Analizi Sorunu" (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

GÜRTÜRK, Sami (1964), "Halk Kütüphanelerinde Neler Okunmaktadır", *Türk Kütüphaneciliği Derneği Bülteni*, Yıl: 13, Sayı: 1-2, ss. 23-27.

KÖPRÜLÜ, Dilek (1994), "Üniversite Kütüphanelerinde Kitap Kolekyonu Üzerine Bir Araştırma" (*Basılmamış Doktora Tezi*), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

MARTIN, P. (1991), "The Non-Use of Manchester's Library Service: an Investigation", *Library Information Science Abstracts*, November-December 1991.

PETSCH, P. (1990), "Besucherzählung in der Stadtbibliothek Bremen-Huchting", *Library Information Science Abstracts*, November-December 1991, s. 25.

RATMANOVA, S.B. (1990), "Nauchno-Technickeskaya Biblioteka Predpriyatiya Glazami Spetsialista" *Library Information Science Abstracts*, November - December 1991, s. 25.

SAKAI Rİ, Jobu (1989), "Opening Tokyo University Library to the Public: Series, Opening University Libraries to the Public 12", *Library Information Science Abstracts*, November-December, 1994, s. 13.

TOSHOKAN-KAI, "Report of a Survey into University Library Services for Foreign Students in Japon" *Library Information Science Abstracts*, November - December 1991, s.25.

TUNCER, Nilüfer (1989), "YÖK Dokümantasyon Merkezi Bilgi Tarama Hizmetinin Analizi", *Türk Kütüphanecilik Derneği 40. Yıl Kütüphanecilik Kurultayı (Bildiriler)*, Türk Kütüphaneciler Demeği, Ankara, ss. 79-86.

ÖSYM, *Yükseköğretim İstatistikleri 1990-1991, 1991-1992, 1992-1993, 1993-1994*, ÜSYM Yayınları, Ankara.

UYANIK, Hasan (1984), "Cebeci Halk Kütüphanesi'nde Yetişkinlere Uygulanan Anketin Sonuçları ve Değerlendirilmesi", *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, Yıl: 33, Sayı: 2, ss. 83-91.

UYSAL, Neşe Can (1994), "YÖK Dokümantasyon Merkezi Tez Veri Tabanı ve Erişim Özellikleri", *Kütüphanecilikte Bilgi- Belge Sempozyumu (Bildiriler)*, 22-25 Eylül 1994, Milli Kütüphane Başkanlığı, Ankara, ss. 234-241.

YILMAZ, Bülent (1994), "Türkiye'de Halk Kütüphanesi kullanımı: Bölgesel Durum", Prof. Dr. İlhan Kum'a Armağan, Türk Kütüphanecilik Demeği Yayını, Ankara, ss. 96-110.

WRIGHT, V. (1991), "What do They Read?", *Library Information Science Abstracts*, May, 1994, s. 9.

1991 yılında her 100 lisansüstü öğrenciden biri tez taraması isteğinde bulunurken, bu durum, 1982'de 82, 1983'de 56 ve 1984 yılında ise 39 öğrencide bile inmiştir.